

сти које немају аутономну покрајину итд. остваривале своју сувереност. То је сасвим у реду, али сматрам, ако је већ у реду за мале народности, онда и за народе треба да важи тај исти принцип да и народи остварују своју сувереност кроз општину тамо где они не живе у својој националној држави, а таквих народа код нас у Југославији после усвајања ових амандмана биће доста. Неће бити само Срба, биће и других таквих народа.

И сада, о ставу да се овим уставним амандманима решава национално питање, проблем међунационалних односа у Југославији. Сматрам да ће се овим амандманима тек поставити национално питање у Југославији, јер данашњи проблеми међунационалних односа имају у објективно постојећој бази своју основу, али су исто тако у великој мери резултат односа територијализоване власти у Југославији.

Цепањем, дезинтеграцијом народа, који су измешани на овом југословенском подручју, фактички ћемо поставити национално питање, хтели ми или не, из објективне чињенице да нације теже свом јединству. Ако их ви дезинтегришете имаћете супротан ефекат, тј тенденцију ка јединству тих нација.

Према томе, тек оваквим решењем нашег уставног и политичког система ми ћемо створити национално питање у Југославији у пуном његовом обиму онако како ћемо имати прилике да га решавамо. Посебно неколико речи о национализму у Србији. Ако се позивамо на науку, позовимо се на став да једна појава настаје онда када постоје одређени услови да се она јави. Српски национализам је развио свој барјак онда када је Србија била у границама Београдског пашалука. Ако Србију поново сведемо на Београдски пашалук настаће самим објективним деловањем закона који делују у овом тренутку у друштвеном развоју Српски национализам.

Према томе, позивамо још једанпут руководство у Србији да у овом погледу не прави компромис, јер он овде није могућ; био би катастрофалан. Ако хоћемо да избегнемо поново рађање национализма у Србији, онда избегнимо овакве амандмане, који фактички своде Србију на исту разину на којој се налази Југославија, а пошто по амандманима Југославија неће бити држава, значи, да ни Србија неће бити држава.

Мр Бранислава Јојић: НАЦИОНАЛНА ЈЕДНАКОСТ ЉУДИ, СУВЕРЕНОСТ НАЦИЈА И РЕПУБЛИКА

Предложене амандмане анализирао сам у односу на основна начела и одредбе Устава СФРЈ од 1963. године које прецизирају права и слобода човека и грађанина. Овакав приступ разматрању предложених решења за промене у организацији, односима и начину рада органа федерације, социјалистичких република и аутономних покрајина чини ми се да је значајан из два разлога. Пре свега, са становишта анализе развоја уставности нашег политичког система који се карактерише изразитом динамиком значајно је сагледати које су то новине у предложеним амандманима и да ли дограђују концепт југословенског самоуправног социјализма? Други

значајан разлог оваквог приступа је могућност одговора и на питање да ли ове промене представљају новине у развоју социјалистичке уставности уопште?

Овакав приступ захтевају оцене о сопственом путу у изградњи социјализма до сада изражене у југословенској политици и науци. На основу тих оцена, самоуправљање је основни елеменат на који се с правом указује као на специфичност југословенског политичког система. Ма колико да је појам теоријски недограђен и принцип самоуправљања правно неубличен, политички је јасно дефинисано да је самоуправљање и садржина и облик регулисања односа у политичком систему наше друштвене заједнице. Није на одмет подсетити да по уставном и политичком концепту социјалистичке демократије централно место у политичком систему Југославије има човек, на основу чега у уставном систему главни елеменат представљају права и слобода човека. Из њих произилази и она одређују организацију, састав, односе и начин рада државних органа. Зато што човек има различита својства, заједнице у којима он живи, ради, одлучује, морају да буду тако организоване да му омогуће што већу слободу и као личности и као друштвеном бићу — учеснику рада, припаднику одређене нације, становнику територијалне заједнице.

Према томе, основна политичка и теоријска питања која су у овом моменту најзначајнија како за даљи друштвени развитак Југославије као самоуправне социјалистичке заједнице, тако и за даље остваривање и заштиту демократских слобода и права човека јесу по мом мишљењу:

Прво, шта је национална једнакост људи као припадника многонационалне друштвене заједнице у Југославији?

Друго, шта је сувереност нација и народности, и

Треће, шта је републичка и покрајинска сувереност?

Мада су ови појмови неодојиви у науци, а односи тесно везани у политици, неопходно је скренути пажњу на њихово и теоријско и политичко значење које је наука и демократска политичка пракса прилично јасно одредила.

Национална једнакост људи је конститутивни елеменат правне једнакости којима се изражава својство и могућност човека да као припадник одређеног, посебног колективитета друштвене заједнице — нације — има такав положај и улогу у друштву да са осталим члановима равноправно учествује у раду, образовању, политици и другим друштвеним пословима. Национална једнакост је и неодојиви елеменат пре свега личних, а затим и политичких права и слобода — она је облик у коме се остварују ова права и слобода. Неоспорно је да је национална припадност човеково лично својство, неодојиви елеменат његовог људског бића које формира друштво и које је нераскидиво везано за његов лични интегритет. С друге стране, националност зависно од облика државне организације може да буде и додатни елеменат за политички субјективитет човека. Ово је потребно нагласити јер национална припадност човека је основ садржине и његових личних и његових политичких права и слобода. Ова двострукост националног долази до изражаја у многонационалним државама када се уставно регулише положај и улога човека у друштву и као појединца и

као припадника различитих националних, етничких и територијалних заједница. Зато је са становишта положаја и улоге човека у друштву или речено језиком теорије уставног права са становишта права и слобода човека уставно регулисање организације, начина формирања и доношења одлука државних органа основ и гаранција положаја човека у друштву, односно остваривања и заштите права и слобода човека. Оправдање и смисао постојања државне организације поготову у социјалистичком друштву мора да се посматра са овог становишта.

Овим се прелази на одговор на друго постављено питање о смислу националне суверености данас. Овај појам је демистификовала и теорија и демократски развој људског друштва. Међутим, мора се још једном поновити да сувереност нације као политички циљ и теоријски појам има једино оправдање ако се постави као неодојиви елеменат националне једнакости људи у друштвеној заједници. Национална једнакост је садржински елеменат појма националне суверености а њен су основ личне и политичке слободе и права људи. Човек као личност не може бити слободан ако није слободан као припадник нације, ако му друштвена заједница у којој живи и ради не обезбеди право на језик, образовање, рад, културно и научно стваралаштво и друга права и слободе. Нема слободних нација ма како биле бројне ако није демократска политичка организација друштвене заједнице у којој живе различите нације. Томе нас је поучила и наша и историја других многонационалних друштвених заједница које нужношћу различитих околности морају да живе још увек у државним оквирима. Зато се мора нагласити да држава и као облик изражавања националне суверености не губи своје основно својство принудне организације друштва. Одатле произилази логичка противречност појма националне суверености на коју је наука скренула пажњу још почетком нашег века.

Зато, у данашњем моменту најмање има оправдања кренути у науци на реконструкцију преживелих научних појмова и политичких идеала. Још је опасније у политичком деловању бити носилац програма који наглашава националне разлике, не водећи рачуна о елементима јединства и једнакости људи, који су неопходни за живот сваке, поготову многонационалне друштвене заједнице. Дубоко врећа људско достојанство и научну савест сваког од нас расправљање политичара, а поготову научника које упрошћено и неодговорно омаловажава друге нације. Тај политички примитивизам коме је корен у недемократском негирању човека и нација могао се запазити и у политичким разговорима последњих година, нарочито у расправљању око нацрта уставних амандмана. На жалост, имали смо прилике и у нашој средини да чујемо слично изречене недемократске и ненаучне ставове, што посебно забрињава када се чује из уста професора који се баве проучавањем права и живота човека и друштва.

Наш је позив да учимо младе генерације одговорности, да их васпитавамо својим ставом и научним истинама да је човек највећа вредност овога друштва. Његова слобода и достојанство које ће они сутра као правници штитити не сме за њих из наших речи и понашања да буде девалвирана, омаловажавањем и неодговорним судовима о другим нацијама. Критички однос према себи и средини је битан елеменат за одговорност у свакој демократској друштвеној заједници. Овим не желим да кажем да смо

ми на Универзитету елита која треба да живи свој живот одвојено од свога народа и нације и која треба да се клони потреса и недаћа свакодневнице да би имали чисте научне погледе и гледала свет из својих теоријских оквира. Јасност и демократска оријентација наших научних ставова и теоријског поимања света је веома значајна за ово наше друштво и државу са тешкоћама и резултатима које нам је донео развој за нешто више од пола века од како постојимо као заједница југословенских народа.

Зато смо дужни и као грађани ове земље и као наставници овога факултета не само достојанствено и критички да укажемо на пређени пут развоја нашег друштва, већ и да помогнемо у тражењу бољих решења. Недемократско и недоследно понашање у политици је грех исте тежине као ненаучност и неодговорност у науци. Зато не смемо бити толерантни према недемократском понашању и ставовима било да су њихови носиоци политичари или научници. То поготову данас, када се наше друштво бори са свом својом сложеностију политичке, националне, образовне, једном речју социјалне структуре — коју ми узгред речено нисмо довољно научно ни анализирали ни сазнали — да нађе нова решења даљег демократског развоја. Скала друштвених вредности на чијем је врху положај човека као слободне личности и учесника рада не сме се променити, ма колико да се брком и повишеним тоном фраза о националној, републичкој, покрајинској суверености настоји у неким срединама најблаже речено да замагле и потисну у други план врхунске вредности овог друштва.

Зато се мора јасно одговорити и на треће питање. Републичка и покрајинска сувереност није појам идентичан појму националне једнакости као садржинског елемента националне суверености. Преношење великог броја послова са органа федерације у надлежност покрајинских и републичких државних органа значи пре свега децентрализацију а не демократизацију политичке организације нашег друштва. То се мора узети као полазни став, јер децентрализација државних послова без нових елемената повезивања и утицаја друштвених заједница на државне органе који су израз њиховог државног субјективитета не може обезбедити потребну „политичку кохезију“ и решење сукоба, без обзира да ли је реч о односу органа федерације и федералних јединица као и међусобном односу између федералних јединица, заправо социјалистичких република.

Повод за ове напомене није немогућност теоријске квалификације облика државног уређења предложеног у нацртима амандманз и организацији облика државне власти која се не може подвести ни под скупштински систем, ни под поделу власти. Разумљиво је да се државна организација не може изграђивати и регулисати по теоријским моделима научника. Међутим, у социјалистичком друштву она мора и по облику да тежи да обезбеди власт радничке класе и радног народа и равноправне односе између нација као посебних делова друштвене заједнице. Зато се не може прихватити концепт о Председништву СФРЈ изложен у предлогу амандмана ХХХV као и низ одредби предложених амандмана које регулишу положај аутономних покрајина у СР Србији, који се најмање дотичу националне једнакости људи.

1. Ако се пође од основних идејних основа о организацији наше југословенске државе садржаним у Програму СКЈ и резолуцијама усвојеним на IX конгресу СКЈ, основних начела Устава СФРЈ од 1963. и од демократске традиције нашег политичког система који се развија од народно-ослободилачких одбора, преко одлука II заседања АВНОЈ-а, закона о радничком самоуправљању 1950. и Уставног закона 1953. г. очигледно је да су скупштински систем и федерализам битни елементи самоуправног политичког система Југославије. Друго је питање да ли постоје оправдани социјално-политички разлози који у нашем друштву захтевају напуштање скупштинског и прихватање система поделе власти? Ако се може дати потврдан одговор на ово питање, што се такође може прихватити онда би, с обзиром на однос и овлашћења Председништва СФРЈ према Савезној скупштини, требало овај орган да бира и смењује цео народ. Међутим, у овом тренутку, чини се да је најприхватљивије решење да републичке скупштине кандидују а да Савезна скупштина бира чланове Председништва СФРЈ. Једино се такав начин конституисања овог органа може прихватити, мада се ни у том случају не би смело остати при свим одредбама става 8. и 10. нацрта амандмана XXXV. У ставу 1. треба унети одредбу којом би се прецизирало да је Председништво СФРЈ орган Савезне скупштине, пред којом одговара за свој рад и којој једном годишње подноси извештај о раду.

2. Анализа нацрта амандмана очито показује да није израђен концепт аутономних покрајина као елемента југословенског федерализма. Добија се утисак да није идејно-политички израђено становиште шта представљају аутономије у политичком систему Југославије:

да ли су облик и елемент федерализма Југославије, при чему би требало да се општом одредбом прецизирају услови стварања аутономних покрајина у свим социјалистичким републикама и друго,

— да ли су аутономне покрајине облик и елемент организације државне власти и самоуправљања само у СР Србији.

Не би се могло рећи да је прва претпоставка основана, она не проилази из нацрта амандмана, ни из идејно-политичких схватања југословенског федерализма и односа између федерације и социјалистичких република која су у новије време дошла до изражаја. У тим схватањима изразито је наглашен став о јачању самосталности социјалистичких република, што не значи да им се може оспоравати право да формирају аутономне покрајине ако буду нашле за потребно.

Ни друга претпоставка се не може прихватити јер противуречи општем концепту о положају социјалистичке републике који је садржан у нацрту амандмана. Не виде се ни политички ни организационо-технички разлози којим би се могла оправдати изричито садржана неравноправност СР Србије у односу на друге социјалистичке републике. Зато би требало у амандманима извршити одговарајуће корекције и оставити да статус покрајина регулише Устав СР Србије. Аутономне покрајине које су и досад постојале у саставу СР Србије, представљају гаранцију равноправности народа и народности ове републике и зато је једино решење да се о њиховом даљем развоју решава у оквирима СР Србије.

Даље, чини ми се у овом тренутку веома значајно, скренути пажњу на неке елементе који су утицајни за обезбеђивање јединства и једнакости људи који произилазе из националних разлика и територијалних подела. Не можемо бити задовољни предложеним решењима у нацрту амандмана и због тога што су пропустили једно значајно питање које је битно за остваривање јединственог тржишта — што чини ми се треба да буде обухваћено у XXIV амандману. То је дужност федерације и социјалистичких република да стварају основне, средње и високе школе и омогуће наставу на националном језику, као и развој установа које ће обезбедити научно и културно стваралаштво свих нација које живе у нашој друштвеној заједници. Дошао је тренутак да морамо да прихватимо потребу наставе из једног језика других нација, како словенских тако и несловенских — као саставни део образовања у нашим школама.

Свакако да организација овог облика наставе изискује знатна друштвена средства и да се може очекивати у почетку отпор у неким срединама па и у нашој. Али, за почетак је могуће макар на универзитетима припремати стручњаке, да им непознавање језика, словеначког, македонског, шиптарског, српског, мађарског — не представља препреку за запошљавање на неким деловима територије наше државе, или своје републике.

Мени се чини да се ово питање не може третирати само као елемент јединства тржишта, који ће омогућити и одговарајућу покретљивост стручне радне снаге. Оно има посебног значаја и са становишта остваривања што пуније националне једнакости људи у нашој друштвеној заједници.

Зато предлажем да ове одредбе нађу места у Уставу федерације, а републички уставни могу регулисати детаље. Ово је далеко основаније и за друштво корисније него привид једнакости и начела равноправности језика народа Југославије предвиђено у Нацрту тачке 2. амандмана 24.

Регулисање питања образовања, чији је саставни део и настава језика других нација наше друштвене заједнице, мора да буде у надлежности и финансијска обавеза органа федерације. Јер, и развој науке и образовања су битни чиниоци даљег развоја и напретка наше југословенске друштвене заједнице као целине.

Др Мирко Мирковић: НИ АНАЦИОНАЛНА НИ НАЦИОНАЛИСТИЧКА ПОЛИТИКА

Уставни амандмани су један од озбиљних повода да расправљамо о судбини или будућности ове земље. И то не на дохват, не на пречац, не по голом и произвољном утиску и свакако не уз некритичност и одбранаство ма чије и ма какве једностраности. Само догматици или незналице данас беже од стварности и својим домишљањима покушавају да уверавају, себе и друге, у постојање непостојећег или у наилазак немогућег. Били бисмо, заиста, у њиховим редовима када би, с друге стране, мирне